

PROF. DR. M. BORA KAYDAN
Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoteknoloji Anabilimdalı

DOÇ. DR SEDAT GÜNDOĞDU
Çukurova Üniversitesi, Su Ürünleri Fakültesi

Plastik çöp ithalatı çevreyi ve tarımı tehdit ediyor

Çöp ithalatı yeni bir uygulama değil; uzun yıllardır dünya genelinde yaygın şekilde gerçekleştiriliyor. Geçmişte Çin'in başrolünde yer aldığı bu ticaret ağında bugün Türkiye'nin de hatırı sayılır payı var. "Akdeniz'i en çok kirleten ülke neden Türkiye?" sorusunun cevabı da tam olarak bu payın altında gizli.

Kısa süre önce "The Guardian" isimli uluslararası bir gazetede yayınlanan bir makale Türkiye'nin İngiltere'den plastik çöp satın aldığını belirtiyordu. Üstelik haberin diğer bir ayrıntısında da Türkiye'nin kendi çöpünün sadece yüzde 1'ini geri dönüştürdüğü bilgisi yer alıyordu. İddia denilmemesinin bir nedeni var: Çünkü bunlar iddia değil, kanıtları olan gerçekler. Türkiye İstatistik Kurumu'nun en son 2016 yılında yayınladığı çöp istatistiklerinde bu gerçekleri görmek mümkün. Peki, kendi çöpünü ayrıştırıp toplayamayan bir ülke, başka ülkelerden neden çöp satın alır?

Bu sorunun birçok yanıtı var. En başta yetersiz çöp toplama altyapısı ve vahşi çöp depolama yöntemi geliyor. Diğer bir cevap da geri dönüşüm firmalarının daha fazla kazanma arzusu. Çünkü etkin şekilde kaynağında ayrıştırılamayan çöp, kirli olarak çöp toplama istasyonlarına geliyor ve burada ayrıştırma için ek bir çaba harcanıyor. Buna bir de çöpün geri dönüşüm işlemine sokulabilir hale getirilmesi için gerekli çaba ve maliyeti eklerseniz, neden hazır olarak temizlenmiş ve ayrıştırılmış çöp ithal etme yoluna gidildiğini de anlamış oluruz.

1990'lardan beri yaygın olarak Çin tarafından gerçekleştirilen çöp ticareti, aynı Çin'in 2018 yılının başında plastik çöp ithalatını yasaklamasıyla diğer ülkelere doğru kaydı. Türkiye'nin çöp alma macerası da bu yasaktan sonraya denk geliyor.

Çöplerin batıdan doğuya yolculuğu

Plastik çöp ticareti dünya genelinde yaygın olarak gerçekleştirilen bir ticaret türü. Çoğunlukla batıdan doğuya doğru gerçekleşen bu ticaretin ana nedeni, geri dönüşümün kendisiyle ilgili bir mesele. Çünkü başka ülkelerin daha ucuza "dönüştürdüğü" bir metadan bahsediyoruz. Haliyle daha "gelişmiş" ülkeler bununla uğraşmak yerine çevre yasalarının daha etkisiz olduğu "az gelişmiş" ülkelere yolluyorlar. Aslında içeriği kirli ve akıbeti şaibeli bir ticaretten bahsediyoruz.

1990'lardan beri yaygın olarak Çin tarafından gerçekleştirilen bu ticaret, aynı Çin'in 2018 yılının başında plastik çöp ithalatını yasaklamasıyla diğer ülkelere doğru kaydı. Türkiye'nin çöp alma macerası da bu yasaktan sonraya denk geliyor. Peki, Çin neden vazgeçti de Türkiye gibi ülkeler bu anlamda ithalatçı konumuna yükseldi? Cevabı basit olduğu kadar karmaşık da. Çünkü Çin tüm bu ticaret esnasında kendi çöpünün yaklaşık yüzde 15'ine eşdeğer miktarda, yani 7,35 milyon ton civarında plastik çöp satın alıyordu ve bu miktarda çöp yönetilemez bir atık problemini doğuruyordu. Bunun yanında alınan bu çöplerin içerisinde ciddi miktarda "istenmeyen" zehirli atıklar da mevcuttu. Buradan şunu anlıyoruz. Geri dönüşüm kılıfı altında dünyanın bir noktasından diğerine çöp ve atıklar "yasal" olarak taşınıyor ve bu taşınım çok gelişmişten az gelişmişe doğru gerçekleşiyor. Ortaya da temiz sokakları ve doğası olan "gelişmiş batı" ve kirli sokakları ve nehirleri olan "kirli doğu" ikilemi çıkıyor. Gerçek ise görünenden daha kirli.

Akdeniz'i en çok kirleten ülke neden Türkiye?

Türkiye'de ise durum şöyle; Türkiye geri dönüşüm konusunda sicili pek de parlak olmayan bir ülke. Sadece geri dönüşüm de değil, çöp yönetimi konusunda da oldukça kötü bir karneye sahip. Bu durum da Türkiye'yi Akdeniz'e en çok çöp boşaltan ülkelerden biri haline getiriyor. Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF) tarafından 2019 yılında hazırlanan bir rapora göre Akdeniz'e dakikada 33 bin 880 plastik şişeye denk plastik atık karışıyor. Kıyılarına en fazla plastik atık vuran ülkelerin başında da Türkiye geliyor. Rapora göre Akdeniz'e yıllık 20 bin ton ile toplam plastik girişinin yüzde 20'sini gemi trafiği sağlıyor. Daha sonra 6 bin 772 ton ile Nil Nehri, 5 bin 109 ton ile Ceyhan Nehri ve 3 bin 465 ton ile Seyhan Nehri geliyor. Beşinci sırada ise 2 bin 406 ton ile Büyük Menderes Nehri yer alıyor. Yani Akdeniz'deki yıllık plastik girişinin yaklaşık 11 bin tonluk kısmını sadece bu üç büyük nehir ile Türkiye sağlıyor. Ayrıca İzmir şehri de sıralamaya 1562 ton ile sekizinci sıradan giriş yapmış. İşte tam da bu noktada akıllara İzmir-Kemalpaşa'da geçtiğimiz ay bulunan tonlarca ithal plastik çöp geliyor. Çünkü bu çöpler geri dönüştürülecek diyerek Türkiye'ye sokulmuş ve İzmir'e terk edilmiş çöpler. Bu çöpler ile yetersiz atık yönetimini üst üste koyunca, "Akdeniz'i en çok kirleten ülke neden Türkiye?" sorusunun cevabı da ortaya çıkıyor.

Sonuç olarak kendi çöpünü yönetemeyen bir ülke olarak plastik çöp ithal etmemiz, var olan kirlilik sorunumuzun daha da artmasından başka bir işe yaramayacak. Bu bağlamda halen süren 16. İstanbul Bienali'nin ana teması olan "Yedinci Kıta Plastik Dağları", konuya dikkat çekme bakımından oldukça önemlidir. Farkındalık yaratan sanatsal ve diğer türlü aktiviteler önemli olsa da Türkiye'nin çöp yönetimi konusunda acil bir eylem planı yapması ve bu konuyu öncelikli çalışma alanı olarak belirlemesinde de fayda var. Daha temiz bir çevre ve doğal kaynaklarımızı bir sonraki nesillere bulduğumuz gibi bırakma sorumluluğuyla hareket etmek zorunluluğumuzdur. Çünkü sürdürülebilir bir yaşamı tüm canlılar hak ediyor.